

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ - СКОПЈЕ
ПРАВОСЛАВЕН БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
„СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ - СКОПЈЕ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

КНИГА 18

СКОПЈЕ 2012

Дејан БОРИСОВ, факон

АВТОКЕФАЛНОСТА КАКО ПРОБЛЕМ НА ЦРКВАТА¹

1. Појава на локални (помесни) цркви²

Црквата според нејзиното учење претставува заедница на личности кои веруваат во Христа како во Бог и Спасител и таа сликовито се претставува како Тело Христово. Вака претставена како Тело Христово таа може да има само една глава, која е Самиот Христос, во спротивно таа не би била нормално тело туку мутант. Ова се гледа и од *Символој на верата* во кој јасно стои: *Една, светиа, соборна...* Ова е богословското разбирање на Црквата, нејзината духовна димензија.

Но, имајќи предвид дека таа постои во светот и се обидува поради по-добро исполнување на својата должност, а тоа е ширење на *блајата веси*, да дејствува согласно на световните/државните закони и правила, таа има и своја административна, институционална димензија.

Првите христијански заедници - цркви може историски да ги следиме наназад уште од времето на Христа, на апостолите и нивните ученици. Така, во Светото писмо на Новиот завет, во книгите *Дела апостолски* и *Посланијата* на светиот апостол Павле ни е опишан начинот на нивното

¹ Пристапно предавање на д-р Дејан БОРИСОВ по повод изборот за доцент по предметот *Историја на христијанската црква* при Православниот богословски факултет „Свети Климент Охридски“ во Скопје. Предавањето беше одржано во просториите на Факултетот на 27.12.2012 година.

² Во текстот избегнуваме терминот *помесни цркви* да го пишуваме со голема буква, бидејќи тие се дел од Христовата Црквата која според богословскиот правопис е единствената која се пишува со голема буква. Исто така, согласно со учењето на Црквата дека таа е *Една, Светиа и Соборна*, сметаеме дека користењето на изразот *православна* е противен токму на ова црковно учење, бидејќи во спротивно би значело дека постои и *друга Црква покрај Христовата*.

формирање (Дела 2, 4), нивниот црковен живот и нивниот развој. Особено е важен делот од книгата *Дела апостолски* каде се вели:

И сите [апостолите] се исполнија со Дух Свети, и почнаа да зборуваат на други јазици, онака како што им даваше Духот Свети да изговараат... Па како тоа сите да си го слушаат својот роден јазик? Ние – Партјаните и Мидјаните, Елемитите и жителите на Месопотамија, Јудеја и Кападокија, од Понт и од Азија, од Фригија и Памфилија, од Египет и од краиштата на Ливија, соседите на Киринија, па и дојдените Римјани. Како ние Јудејците така исто и новообратените, Критјаните и Арабјаните (2, 4, 8-11).

Важноста на овие стихови е во нивното сведоштво за вселенскиот карактер на Црквата и за исполнувањето на Христовата заповед дадена на апостолите: „Одете и научете ги сите народи“ (Матеј 28,19).

Воедно, овие стихови од Новиот завет даваат и историско сведоштво за ширењето на Црквата уште во апостолско време на териториите на Средоземноморието, Балканот, Апенинскиот Полуостров, Арапскиот Полуостров, Азија, Африка, накратко во скоро сиот тогаш познат свет. Ова пак упатува на способноста на Христовото учење да се адаптира на разните човечки култури, без истото да ја смени својата суштина. Самите апостоли, за полесно да ја извршат мисијата за која беа избрани од Христа, територијално го разграничиле опсегот на нивната проповед, па затоа и апостол Петар се нарекува апостол на Евреите, апостолот Павле – апостол на незнабошците, апостолот Тома – апостол на Персијците и Индијците... Но, ваквата територијална поделеност во никој случај не претставувала, ниту, пак, денес претставува, поделба на Црквата и разединување на нејзиниот организам, туку само практичен приод кон полесно управување со црковниот живот.

Отците на овие заедници, оние кои ги родија (формираа), за цело време се грижеле за зачувување на правилното учење и за поредокот во нив. Впрочем, првите закони во Црквата потврдени и ракоположени од страна на самите апостоли³, се избрани на барање на верните, а токму поради зачувување на поредокот во овие христијански цркви. Ќе посочиме дека уште тогаш, во апостолско време, покрај територијалната поделба, се сретнуваат и цркви кои со денешен речник би ги именувале како народни цркви. Тоа биле места каде населението било компактно, па кај нив проповедта и богослуженијата биле вршени на соодветниот јазик на народот кому се проповедало, додека пак, на местата каде имало разнородност таму се проповедало на јазикот кој најмногу бил познат и тие цркви биле повеќе народни. Како пример за првите ќе ги посочиме црквите во Јудеја, во Индија, во Етиопија, во Галија, додека пак пример за повеќе национални цркви ни се Анти-

---

³ Дела 6, 3-6.

охија, Рим, Коринт. Покрај овие народно дефинирани цркви, во апостолско време сретнуваме и регионална/територијална поделба или групирање на цркви според региони, па така во *Посланијата* на светиот апостол Павле и во првите три глави од книгата *Откровение на светиот апостол Јован Богослов* се споменуваат: Азиски, Македонски, Галатјански, Филипински, Кинхрејски (спореди: 1. Кор. 16, 1, 19; 2. Кор. 8, 1; Гал. 1, 2; Филип. 1, 1; Рим. 16, 1), кај светиот апостол Јован одделно се именувани и седум од Азиските цркви: Ефеска, Смирнска, Пергамска, Тиатирска, Сардиска, Филадельфиска и Лаодикијска (Откр. 1, 11).

Поради зачувувањето на поредокот на Црквата, апостолите во секоја од основаните цркви поставиле и луѓе кои ќе внимаваат на животот на соодветната црква и нив ги нарекуваме *епископи* (*надгледувачи*). Овие епископи, за подобро исполнување на својата должност, добиле и широки права кои им овозможиле да управуваат со соодветната црква, самостојно да раководат со нејзиниот внатрешен живот согласно со локалната култура и традиција. На овој начин апостолите ги создале првите самостојни помесни цркви, а воедно и ги лимитирале и правата на епископите во границите на нивните локални цркви – епископии, што го потврдува и светиот апостол Павле во *Посланието до Римјаниите* (16, 16).

Оваа поделба на Црквата соодветствувала на административната поделба на Римската империја и скоро секогаш кога се случувало промена на државните административни граници истото се рефлектирало и на црковното административното уредување (38 Трулски собор). Така било во минатото, а така е и денес. Административните територијални области на империјата свои центри имале во метрополите (*μητροπόλις*) – главните градови на соодветната област, следствено на ова и Црквата се адаптирала и епископот од метрополата бил издигнат по чест меѓу останатите епископи од областа и добил титула *митрополиит*. Подоцна дошло до соединување на повеќе митрополии во поголема црковна административна единка која била наречена *егзархаи*, а обединувањето на повеќе егзархати формирале *патријархаи*.

Административната поделба на империјата во времето на Константин Велики била следнава: *Четири префектури* – Исток, Илирик, Италија и Галија. Секоја од нив имала неколку *дијазези*, дијазезите биле поделени на *провинции* (*ἐπαρχία*), а секоја, пак, од провинциите била составена од помали окрузи (*παροικία*).

I. Исток - 5 дијазези:

1. Источна - Антиохија;
2. Египетска - Александрија ;
3. Азијска – Ефес;

4. Понтијска – Кесарија Кападокијска;
  5. Тракијска – Константинопол.
- II. Илирик – 2 дијецези:
1. Македонска – Солун;
  2. Дакијска.
- III. Италија – 2 викаријати:
1. Римска – Рим;
  2. Италијанска – Милано.
- IV. Галија.

Од досега изложеново заклучуваме дека помесните цркви биле формирани од страна на апостолите како самостојни помесни (локални) цркви на чело со свој епископ, а со прекувањето на гонењата на Црквата, во рамките на Римската империја од страна на Константин Велики (Миланскиот едикт 313), дошло до нов период во административното уредување на Црквата. Ваквата практика на Црквата, односно истата да биде поделена на повеќе одделни, независни и самостојни (автокефални) цркви е специфичност само на Христовата Црква и не се сретнува кај останатите религии. Но, ќе потенцираме дека оваа одделеност, самостојност, е лимитирана само врз основа на територија, регион, администрација, но не и во поглед на богословското учење кое е едно и исто кај сите.

2. Манифестирање на автокефалноста

Апостолската традиција, секоја помесна (локална) црква да биде самостојна во рамки на *сојсственото административно уредување*, Црквата ја потврдила и доуредила преку правила кои во духот на апостолското предание биле соборно донесени.

Така уште 34. апостолско правило зборува за административната самостојност на помесните цркви⁴. Во него се посочува дека секој епископ треба да се грижи само за работите во сопствената епархија, но исто така се посочува дека и „епископите на секој народ треба да го знаат првиот меѓу нив и да го сметаат за глава [...] Но и оној првиот епископ нека не прави ништо без знаење на останатите епископи“⁵. Ова го потврдува и 9. канон од

⁴ БЛОХИН В. С., *История Помесных православных церквей*, Учебное пособие, Екатеринбург 2004, 6.

⁵ НИКОДИМ, Епископ Далматински, *Правила (KANONES) православне цркве с ѿумаченьима*, Книга I, Нови Сад 1895, 93.

Антиохискиот собор, а 2. канон⁶ од Вториот вселенски собор ги предупредува епископите дека не смеат да ги преминуваат границите на своите дијоцези и воедно ги уточнува овие граници за Александрискиот архиепископ, Антиохискиот архиепископ, Азиските епископи, Понтијските епископи, Тракијските епископи. На овој вселенски собор со 6. канон било регулирано и прашањето за судството при помесните цркви.

Од тука се гледа дека уште од најрани времиња помесните цркви имале сопствена јерархија, независна од останатите, имале сопствен поредок, управување и судство. Ваквата положба на овие цркви придонела со текот на времето истите да бидат нарекувани – автокефални⁷.

Овие цркви се една и единствена Црква и кога се работи за *догматско-ѿо учење*. Предаденото од Христа учење Црквата го чува и толкува и тоа е едно и исто кај сите помесни цркви. Тие се една и единствена Црква и по однос на *канонскоѿо учење* дефинирано во Апостолските правила, правилата од Вселенските собор, правилата од десетте Помесни собори чии одлуки ги прифаќа Црквата како општоважечки, и во правилата од светите отци кои влегуваат во канонот на светата Црква.

Самостојноста, самоуправувањето и сопственото судство не значело, ниту пак денес значи дека се работи за многу Цркви, туку само за делови од Црквата кои се самоуправуваат, бидејќи тие се само дел од *еднаѿа, свейѿа, соборна* Христова црква и нивната автокефалност не е апсолутна (37. Апостолско правило, 2. правило од Трулскиот собор).

Самостојноста на помесните цркви всушност се манифестира во можноста самите да ги уредуваат прашањата кои немаат догматски карактер и зависно од сопствените потреби да донесуваат сопствени правила за уредувањето на црковниот живот. Како пример за ова ќе ги посочиме *Уставиѿе* на помесните цркви. Покрај ова, самостојноста на овие цркви се манифестира и во слобода во сферата на богослуженијата (можат да варат свето Миро, да воведуваат нови песни и молитви, да канонизираат светители,

---

⁶ Од историска гледна точка особено е интересен крајот од овој канон кој гласи: „А оние цркви кои се меѓу варварските народи, ќе се управуваат според татковскиот обичај кој се практикувал и до сега“. Кои се овие „варварски народи“, зошто се нарекуваат така ако се дел од Христовата Црква и ако се христијани, од каде потребата вака да се понижат? Терминот „варварин“ бил користен секогаш во негативна конотација, тој во римско-грчката мисла означувал, прост, неук човек кој живеел надвор од границите на Римската империја. Овој канон е донесен на собор кому Црквата му признала вселенско достоинство и неговите правила се обврзувачки за сите членови на Црквата. Токму во ваквата терминологија се огледа човечкиот карактер на овие собори кои иако имаат вселенско достоинство, истово се однесува и на помесните собори, сепак често пати човечката суета нашла начин да се манифестира.

⁷ БЛОХИН В. С., *Истѿрия Помесѿных...*, 7.

да донесуваат сопствени *Тийници* и др.), во сферата на судството, можат да свикуваат собори во рамките на нивните јуриздикции, а исто така и секоја од нив има право да биде иницијатор за свикување на Вселенски собор⁸.

3. Кој има право да даде автокефалност?

Во апостолско време помесните цркви немале потреба од тоа да докажуваат дека се самостојни, нивната самостојност била гарантирана со авторитетот на нивниот основач, ова е особено карактеристично за периодот на апостолите и за периодот на гонењата. Но, по Миланскиот едикт во животот на Црквата сè позабележителен станува човечкиот фактор, мешањето на римските владетели во црковните работи⁹, како и желбата за власт и доминација кај некои од епископите. Ова особено почнало да се манифестира во административното управување и го реметело црковниот живот. Потврда за ова ни е потребата на Црквата повеќе пати да ги опоменува епископите да се држат до сопствените граници што се гледа и од претходно посочените канони од Вселенските собори!

Историските околности (внатрешно менување на границите на Римската империја, војни, менување на надворешните граници и сл.) ја довеле Црквата во состојба да мора да ги менува и црковните граници¹⁰ согласно со

---

⁸ БЛОХИН В. С., *История Поместных...*, 8.

⁹ Ова започнува уште со Константин Велики, кој меѓу другото го свикал и Првиот вселенски собор, го издигнал Бизантинскиот (Константинополски) епископ на повисок ранг...

¹⁰ Територијалниот принцип во разграничувањето на црковната јуриздикција дозволува и исклучоци, кои според својата природата се слични на принципот на екстратериторијалност во меѓународното право. Така, уште од дамнина одделни поглавари на помесни цркви испраќале при други помесни цркви свои *прејесџавници*, а со цел – подобра меѓусебна комуникација. Овие претставници најчесто биле при митрополиите и се нарекувале — *апокрисиари*. Манастирите во кои престојувале овие лица биле под канонска власт на црквата што ги изградила и се нарекувале *мџоси* или *подворија*.

Територијалниот принцип во разграничувањето на црковната јуриздикција е и ставропигијалното право на поглаварот. Поимот *сџавропигија* доаѓа од грчките зборови *σταυρος* - крст и *πύλο* – вооруж, одбележи. Одбележувањето со крст од страна на епископот при основањето на црква или манастир се разбира како симбол на нивната канонска зависност од него. Ова право се манифестира на тој начин што поглаварот на автокефалната црква може да одбележи со крст при градба црква или манастир кои се надвор од пределите на неговата јуриздикција. Со овој чин тие стануваат дел од неговата епархија, а со тоа потпаѓаат и под негова јуриздикција. **ЦЫПИН** Владислав протоиерей, *Церковное право*, Православие и современность. Электронная библиотека. Holy Trinity Orthodox School (<http://lib.eparhia-saratov.ru/books/22c/cipin/eccllaw/contents.html>), 14.12.2012.

политичките. Ова, пак, довело до потреба да се „укинуваат“ дотогаш постоечки помесни цркви, но и да се создаваат нови, кои до тогаш не постоеле. Исправена пред овој предизвик, Црквата одредила три инстанции кои можат да доделат автокефалност:

1. Вселенски собор;
2. Волјата на епископатот (Помесен собор) на постојна автокефална помесна црква и,
3. Во одредени случаи дел од епископатот на одредена автокефална помесна црква без согласност на целиот епископат од истата црква:
  - а) доколку централната власт од помесната црква од која се одделуваат епископите е во ерес и,
  - б) доколку делот од црквата што се одвојува е целосно отцепен од Црквата-мајка¹¹ или доколку централната власт нема власт (37. канон од Шестиот вселенски собор). Но, последнава има право да прогласи само *времена автокефалност* која за да стане целосна мора да биде прифатена и потврдена и од страна на Црквата-мајка¹².

Ниту една автокефална помесна црква нема право да додели автокефален статус на дел од друга автокефална помесна црква, тоа е противно на црковното уредување и традиција и претставува мешање во јурисдикцијата на другата црква и мешање во нејзиниот внатрешен живот.

Световните авторитети: императори, кралеви, цареви, војсководители и други, често пати се обидуваале да се вмешаат во црковното уредување и лично да прогласат автокефалност на Црквата на териториите под нивна власт... Најстар пример за ова е Константинополската патријаршија која е одземена од јурисдикцијата на Антиохија, потоа Јустинијана Прима која е одземена од Скупската (Скопска) митрополија... Ваквиот однос на владетелите Црквата го санкционирала со 12. правило од Четвртиот вселенски собор, но во практиката не секогаш световните владетели го почитувале и му се потчинувале на црковното право.

Како основен предуслов одреден дел од Црквата да добие статус на автокефална помесна црква се зема способноста на истиот да води самостоен живот, односно внатрешна можност да постои независно од друга црковна власт. Покрај ова потребен е и висок клир – епис-

---

¹¹ Црква-мајка се нарекува автокефалната помесна црква од чија јурисдикција се одделила новоформираната помесна црква. Во практиката Црквата-мајка секогаш се противела на губење на дел од својата јурисдикција независно од тоа дали делот што се одвоил ги исполнувал или не канонските правила и црковната традиција.

¹² **БЛОХИН В. С.,** *История Поместных...*, 8-9.

копи кои треба да бидат ракополагани од епископи од соодветната црква, а не од епископи од други автокефални цркви, при што нивниот број не може да биде помал од двајца, бидејќи 1. апостолско правило условува поставувањето на нов епископ да го вршат најмалку двајца епископи¹³. Но, покрај ова, низ црковната историја се забележува уште една причина, а тоа е добробитието на самата Црква, односно дали прогласувањето на автокефалност на одреден дел од некоја автокефална црква ќе придонесе за поголемо добро на самата Црква и нејзин поплодоносен развој¹⁴.

Автокефалноста што една Помесна црква може да ја има во даден историски миг не значи дека истата не може и да ја изгуби доколку се изменат некои од параметрите што довеле до добивањето на таа автокефалност, но ова исто така не значи дека изгубената автокефалност не може повторно да се добие.

4. Како се толкува автокефалноста денес

Сепак, како најчеста причина за појавата на нови автокефални помесни цркви биле и сè уште се територијалните и административните промени. Овие промени, особено во текот на XIX и XX век се поврзани со појавата на таканаречените национални држави. Таков е примерот со Грчката, Српската, Бугарската, Романската, Албанската држава... Појавата на овие држави е директна последица од појавата и развојот на национализмот кај народите од споменатите држави. Во општиот менталитет на времето се препорудува римската идеја за потребата од сопствена црква, како услов за создавање и општо признавање на државата. Токму во овој дух, споменатите држави успеваат да создадат и сопствени национални цркви, како потврда на нивниот национален идентитет и правото да имаат меѓународно призната држава. Но, историјата сведочи и за народи кои во текот на XIX век не успеваат да се изборат за сопствени цркви и национални држави, таков е примерот со Македонците, Белорусите и Украинците. Тие ова ќе успеат да го направат дури во втората половина на XX век.

Ваквиот наш став по однос на злоупотребата на автокефалноста го потврдува и отец Александар Шмеман, според кого автокефалноста:

---

¹³ „Епископ да поставуваат двајца или тројца епископи“ (спореди: 4. правило од Првиот вселенски собор; 3. правило од Седмиот вселенски собор; 19. и 23. правило од Антиохискиот помесен собор; 12. правило од Лаодикијскиот помесен собор; 6. правило од Сардикискиот помесен собор; 1. правило од Константинополскиот помесен собор; 13, 49. и 50. правило од Картагинскиот помесен собор). **НИКОДИМ**, Епископ Далматински, *Правила (KANONES) ѓрвославне цркве...*, 42-45.

¹⁴ **БЛОХИН В. С.**, *История Поместных...*, 9-10.

Ако не во нејзините корени, тогаш во нејзиното аплицирање не е продукт на еклесиологијата, туку на *националниот* феномен. Поради ова, не може да се рече дека нејзиниот основен историски контекст е чисто еклесиолошки, ниту 'правен', туку *национален*. На универзалната империја и соодветствуваше 'империјалната' црква со центар во Константинопол: ова е аксиомата на Византиската 'империјална' идеологија. Па така, не може да постои политичка независност од империјата без нејзината црковна независност, односно 'автокефалност': ова станува аксиома на новите Православни 'теократии' [...] особено е важно тоа што сите преговори што се однесуваат на разните 'автокефалности' не се водени од страна на црквите, туку од страна на државите: најтипичен пример за ова е процесот на преговорите за автокефалноста на Руската црква во XVI век, процес во кој самата Руса црква немала никаков удел¹⁵.

Посочениот национален белег на автокефалните помесни цркви¹⁶ денес може да се посочи како најголемата причина за несогласие во Црквата. Таа денес има 15 официјално признати автокефални помесни цркви:

1. Константинополска патријаршија¹⁷;
2. Александриска патријаршија¹⁸;
3. Антиохијска патријаршија¹⁹;
4. Ерусалимска патријаршија²⁰;

---

¹⁵ SCHMEMANN Alexander, *Church, World, Mission: Reflections on Orthodoxy in the West*, New York: St. Vladimir's Seminary Press, 1979, 98-99.

¹⁶ Националниот белег на новосоздадените помесни цркви најјасно се гледа и од промената на нивните традиционални имиња заменети со името на народот кому му „припаѓа“ соодветната црква.

¹⁷ Според црковната традиција како основач на Константинополската помесна црква се споменува светиот апостол Андреј. Сепак, историски факт е дека епископот на Бизант сè до префрлањето на престолнината на Римската империја од Рим во новата престолнина Константинопол, во 330 година, бил под јурисдикција на Хераклејскиот епископ (денес во областа Мармара, во Турција). За да се изедначи според потеклото со Римската, Александриската и Антиохиската катедра, во 357 се донесени моштите на светиот апостол Андреј. Константинопол е издигнат втор по чест меѓу епископите со 3. Канон од Вториот вселенски собор (381 година) сè до овој миг епископите на Константинопол биле поставувани од Антиохија.

¹⁸ Според црковната традиција оваа црква е основана од страна на светиот апостол Марко во 40/41 година.

¹⁹ За основач на оваа црква се смета светиот апостол Петар во 37 година.

²⁰ Основана од страна на апостол Јаков брат Господен во 37/38 година. За време на Римско-јудејските војни во I век Римјаните го уништиле Ерусалим и го преименувале во Аелија Капитолина, а градот бил дел од јурисдикцијата на Кесарија Палестинска (Антиохиска јурисдикција). Првиот вселенски собор ја издигнал Ерусалимската црква на ранг на митрополија, а на Четвртиот била издигната на ранг на патријархат при што биле

5. Руска православна црква²¹;
6. Грузиска православна црква²²;
7. Српска православна црква²³;
8. Романска православна црква²⁴;
9. Бугарска православна црква²⁵;
10. Кипарска архиепископија²⁶;
11. Грчка архиепископија²⁷;

отцепени четири дијацези од Антиохиската патријаршија и ставени под јурисдикција на Ерусалим.

²¹ Почетоците на ова црква се од 988 кога се крштева рускиот кнез Владимир. Од 990 до 1037 епископите ги добива од Охридската архиепископија, а потоа од Константинопол. Во 1448 (1453) самата прогласува автокефалност од Константинополската патријаршија. Признаена од Константинопол како автокефална помесна црква во 1589 година.

²² Почетоците на оваа црква потекнуваат уште од античкото Кралство Иберија каде Христијанството станало државна религија уште во 337 година. Сè до 467 година таа била под јурисдикција на Антиохија, кога кралот Вакхтанг Горгаслан ја прогласил за автокефална, но и покрај ова до средината на VIII век Антиохија ги потврдувала поглаварите. Била укината во 1811 од страна на руската власт, а клирот на Грузијската црква прогласил автокефалност на 12 март 1917, а истата била прифатена од Руската црква дури во 1943 година, а Константинопол ова го направил дури на 3 март 1990!

²³ Историски Српската црква прв пат е неканонски основана во 1219 година од страна на Константинополскиот патријарх (во Никеја). Епархиите кои ѝ биле дадени не биле под негова јурисдикција туку под јурисдикција на Охридската архиепископија. На 16 април 1346 година е издигната во патријаршиско достоинство, а по смртта на патријархот Арсеније II во 1463 *de facto* престанува да постои (не бил избран нов патријарх) и е под Константинополска јурисдикција. Обновена е во 1557, а укината 1766. Повторно е обновена во 1879 кога Србија е призната за независна држава.

²⁴ Во 1859 е создадена современата Романска држава. Со државната одлука од 1865/66 и законот од 1872 Романската држава ја прогласила новоформираната Романска црква за автокефална. Константинопол ја прифатил оваа одлука дури во 1885, а во 1925 Романската митрополија била издигната на ранг на патријаршија.

²⁵ Создадена е во 1870 година со ферман од турскиот султан. Самата прогласила автокефалност на соборот во Истанбул во 1872 година, поради што е обвинета за етнофилетизам (Етнофилетизам од грчките зборови: *ἔθνος* — народ и *φυλή* — *род, колено, племе*). Етнофилетизмот е осуден како ерес на Помесниот собор во Константинопол во 1872) и прогласена за шизматичка црква. Автокефалноста ѝ била признаена од страна на Константинопол на 13 март 1945 година од страна на Константинополскиот патријарх Венјамин. Во 1953 година бугарскиот поглавар е издигнат во патријаршиско достоинство, а Константинополската патријаршија ова го прифатила дури во 1961 година.

²⁶ Основана е во 45 година од страна на апостол Варнава.

²⁷ Основана и прогласена за автокефална на 23 јули 1833 година од страна на грчката власт, во тоа време кралот Ото Баварски. Признавањето на нејзината автокефалност се случило во 1850 година од страна на Константинополскиот патријарх Антим. По Балканските војни јурисдикцијата на Грчката црква е проширена на сметка на „новите територии“ освоени од

12. Албанска православна црква²⁸;
13. Полска православна црква²⁹;
14. Чехословачка православна црква³⁰;
15. Американска православна црква³¹.

Покрај овие постојат и помесни цркви со таканаречен *нерешен сѐштајус*. Од овие цркви, Македонска православна црква – Охридска архиепископија³² е единствената која во целост ги исполнува сите

Турската империја. Истите останале под јурисдикција на Константинополската патријаршија сè до 1928 по што времено се дадени со нив да управува Грчката црква.

²⁸ Оваа црква е создадена на Црковно-народниот собор одржан во Бераг во 1922 година кога и се прогласила за автокефална. Нејзината автокефалност била признаена од страна на Константинополскиот патријархат дури на 12 април 1937 година.

²⁹ По Првата световна војна е формирана Полската држава која наместо од Руската црква, под чија јурисдикција биле до тогаш епархиите што станале дел од новата држава, побарала автокефалност од Константинополската патријаршија и истата ја добила на 13 ноември 1924 година. Реагирајќи на неканонската постапка на Константинополскиот патријархат, Руската црква оваа автокефалност ја прогласува за ништовна и издала сопствен *Томос* со кој е признаена автокефалноста на Полската црква.

³⁰ По Првата световна војна во новосоздадената држава Чехословачка дел од популацијата со римокатоличка вероисповед одлучуваат да станат православни. Поради ова во 1921 година Српската црква го поставила свештеникот Матеј Павлик за епископ во Чехословачка. Во 1923 година Константинополската патријаршија на оваа црква ѝ доделила автономија, а во 1930 година Српската црква поставила епископ во Транскарпатија. Во 1946 година скоро и да не постои клер на оваа црква (биле убиени од страна на нацистите), па православието население ја признало јурisdикцијата на Руската црква. На 9 декември 1951 година Руската црква ѝ доделила автокефален статус на Чехословачката црква. Ова не било признато од страна на Константинополската патријаршија, па и таа на 8 септември 1998 година издала *Томос* со кој Чехословачката црква била признаена за автокефална.

³¹ Почетоците на оваа црква датираат од 1794 година и се поврзани со мисионерската работа на Валаамскиот манастир. На почетокот од XX век оваа црква се поделила на два дела. Едниот ја признавал Руската (московска) јурисдикција, а вториот барал независност. На 22 ноември 1933 година Руската црква ѝ доделила егзархатско достоинство на Православната црква во Америка што останала под нејзина јурисдикција, а втората, во 1937 самата прогласила автономија. Во 1946 година на соборот во Кливленд, делот кој не ја признавал јурисдикцијата на Руската црква побарал соединување со неа, под услов да ја задржи автономијата. Но преговорите не вродиле со плод. Конечно во март 1970 година се случило помирување меѓу црквите во Соединетите Американски Држави и Руската црква, по што вторава им доделила автокефалност. Нејзината автокефалност не е признаена од страна на Константинополската, Александријската, Антиохијската и Ерусалимската патријаршија, како и Грчката црква. За разлика од овие покрај Руската црква, автокефалноста на Американската црква ја признаваат, Бугарската, Грузиската, Полската и Чехословачката црква.

³² Самопрогласена автономност во октомври 1958 и истата прифатена од Српската црква во јуни 1959; есента 1966 година побаран е автокефален статус, но Српската црква го одбила ова барање, по што на Црковно народен собор одржан од 17 до 19 јули 1967 во Охрид Македонската црква прогласила автокефалност.

канонски и историски норми за да ѝ биде признаен статусот на автокефална црква, но национализмот и желбата за превласт го спречува ова.

Останати цркви со нерешен канонски статус се:

1. Старокалендарци или Старообредници³³
2. Руска задгранична православна црква³⁴;
3. Украинска православна црква – Киевска патријаршија и Украинска автокефална православна црква³⁵;
4. Белоруската автокефална православна црква и,
5. Старокалендарците или Црквата на вистинските православни христијани во Грција³⁶.

Голема улога во нерешавањето на канонскиот статус на овие цркви, како и на *автономните*³⁷ цркви има борбата за сфери на влијание меѓу таканаречениот блок на *џрчки цркви* и блокот на *словенски цркви*, односно Москва и Константинопол³⁸, како предводници на овие блокови, кои не дозволуваат да дојде и до формално решавање на статусот на овие цркви.

5. *Сейраиизмот како одлика на Православната црква*

Следејќи го создавањето на денешните помесни цркви, кои слободно може да се наречат и државни цркви, бидејќи настануваат веднаш по

---

³³ Се појавуваат по шизма во Руската црква во XVII век.

³⁴ На 17 мај 2007 од Руската православна црква доби статус на *самоуправна црква*.

³⁵ Од 1993 година има статус на самопрогласена автокефалност од Руската православна црква.

³⁶ **ROBERTSON** Ronald, CSP, *The Eastern Christian Churches, A Brief Survey*, 6th edition, Edizioni Orientalia Christiana 1999, 120-138.

³⁷ Црква со автономен статус е онаа помесна црква која самостојно го избира својот поглавар, но истиот да биде интронизиран мора да биде и потврден од поглаварот на црквата во рамките на чија јурисдикција постои автономната црква. **БЛОХИН** В. С., *История Поместных...*, 10; **ЦЫПИН** В., „Автономная церковь“, *Православная Энциклопедия*, Т. 1. Москва 2000, 203-204.

³⁸ Оваа „борба за превласт“ ја започнува Константинополскиот патријарх Мелетиј IV Метаксас во 1922 година кога ја објавува доктрината за ексклузивните правата на Константинополската патријаршија врз сета православна дијаспората. Ова значело ширење на јурисдикцијата на Константинополскиот патријархат над епархиите, приходите, манастирите и мисиите создадени како плод на мисионерската дејност на другите Помесни цркви во дијаспората. Како последица од ова, во 1923 година, Константинополскиот патријархат ги ставил под своја јурисдикција епархиите од новосоздадените држави Полска, Финска и Естонија (создадени 1917); во 1924 Константинополскиот патријарх Григориј VII ѝ доделил автокефален статус на Православната црква во Полска; 1935 патријархот Фотиј ја става Латвијската црква под своја јурисдикција. **ЦЫПИН** В., *Церковное право...*, 14.12.2012.

настанувањето на државата во која дејствуваат, се забележува дека процесот на добивање на автокефалноста како канонски статус станува сè посложен, па дури се чини и непожелен како прашање. Црквите создадени на почетокот од XIX век, благодарение на историските околности и територијата на која настануваат релативно брзо добиваат автокефалност, а како одминува времето се чини дека ниту една од постоечките цркви не сака да се оддели од територијата со која администрира и да додели независен автокефален статус на дел од својата јурисдикција, иако истиот ги исполнува и канонските и традиционалните правила на Црквата.

На крајот само ќе посочиме дека од денешните автокефални, автономни и цркви со нерешен статус, само 3 (три) својот канонски статус не го добиле по пат на сепаратизам, односно одвојување од веќе постоечка црковна јурисдикција, а тоа се: Александријската патријаршија, Антиохијската патријаршија и Кипарската архиепископија! Имајќи го ова на ум мора да заклучиме дека административниот сепаратизам е нормална појава во Црквата и, истиот не може и не смее да се разбира како бунт против востановената црковна јерархија, туку единствено како полезно средство, алатка за полесно и пополесно управување со црковниот живот што црквата го практикувала од најрани времиња.

Dejan Borisov, deacon

Autocephaly – A Potential Problem Facing the Church

Abstract

In the early Church the independence/autocephaly of local churches was considered to be their natural state of existence and a mode of an easier management of church life, whereas today it is a stumbling block in the Church's natural development process and proves to be a reason for misunderstandings among local churches. Autocephaly, understood as a confirmation of statehood and national identity of a particular nation, is contrary to Church teaching: "There is neither Greek nor Jew, circumcision nor uncircumcision, Barbarian, Scythian, bond nor free: but Christ is all, and in all." (Col 3:11), and the administrative separatism within the Church is a natural outcome of its development and progress.